

Neues Lexikon der christlichen Moral, hrg. von Hans Rotter u. Günter V irt, Innsbruck—Wien: Tyrolia—Verlag 1990, ss. 896.

W bibliografii każdej dziedziny naukowej szczególne miejsce zajmują słowniki pojęć i leksykony. Z jednej strony pomagają one zdobyć w „skrócony” sposób wiedzę w danym przedmiocie, z drugiej zaś tę wiedzę kształtują. Ów skrócony zbiór wiadomości pozwala na pogłębianie wiedzy w danym przedmiocie, jak również pomaga w jej korygowaniu.

Jest to możliwe dlatego, że każdorazowe wydanie nowego leksykonu zawiera pogłębioną i poszerzoną wiedzę z danej dziedziny, opartą o zdobyte w danym czasie doświadczenia i wiadomości.

Ostatnio ukazał się nowy leksykon zawierający wiadomości z zakresu chrześcijańskiej etyki i teologii moralnej: *Neues Lexikon der christlichen Moral*. Należy go powitać z wielką radością, gdyż wypełnia lukę w piśmiennictwie tego rodzaju w dziedzinie wiedzy o chrześcijańskiej moralności. Ten brak daje się szczególnie odczuwać na polskim rynku wydawniczym i dorobku teologiczno-moralnym w tym względzie, gdzie od wielu lat nic takiego się nie ukazało. Jedynym chyba dziełem, które w jakiś sposób zbliżone jest do leksykonu teologii moralnej jest *Słownik Terminologiczny Nauk Moralnych* opracowany przez ks. prof. Stanisława Witka. (Był on wydrukowany w: *Archiwum, Biblioteki i Muzea Kościelne*, T. 30:1975, s. 367—400; T. 31:1975, s. 381—400; T. 32:1976, s. 309—398).

Omawiany *Lexikon* został opracowany przez uczonych z kręgu języka niemieckiego; indeks Autorów liczy 56 osób. Są to w większości teologowie moraliści, ale także reprezentanci innych dziedzin nauki: socjologii, pedagogiki, etyki, prawa, medycyny pastoralnej, ekonomii, katolickiej nauki społecznej. W samej koncepcji swej pracy uczeni ci sięgnęli do wydanego w 1969 r. leksykonu teologii moralnej opracowanego przez K. Hörmanna (*Lexikon der christlichen Moral*).

Szybko zmieniające się warunki życia i rozwój nauki rodzą coraz nowe problemy moralne. To z kolei domaga się interdyscyplinarnych dyskusji, ustaleń i odpowiedzi. Powstała więc potrzeba opracowania podstawowych pojęć i zagadnień z zakresu szeroko rozumianej chrześcijańskiej moralności. Prezentowany *Lexikon* zawiera 176 haseł, uporządkowanych alfabetycznie. Większość z nich dotyczy bezpośrednio problemów teologiczno-moralnych. Są tu omawiane zagadnienia z teologii moralnej fundamentalnej, np. sumienie (*Gewissen*), dobro (*das Gute*), dekalog (*Dekalog*), zasada moralna (*Moralprinzip*), system moralności (*Moralssystem*), prawo (*Recht*), grzech (*Sünde*), źródła moralności (*Quellen der Moral*), jak i z szeroko pojętej teologii moralnej szczegółowej, np. praca (*Arbeit*), małżeństwo (*Ehe*), rodzina (*Familie*), posłuszeństwo (*Gehorsam*), sprawiedliwość (*Gerechtigkeit*), wojna (*Krieg*), pokuta (*Busse*) i inne.

Godnym podkreślenia jest to, że Autorzy omawianego *Leksykonu* podejmują nowe i niezwykle aktualne problemy moralne, niekiedy bardzo kontrowersyjne, co do których ustalenie trwałych określeń staje się dość trudne. Świadczą o tym takie hasła w tym *Leksykonie*, jak: *AIDS*, *Abtreibung* (zabijanie nienarodzonych), *Befruchtungshilfe* (sztuczne zapłodnienie), *Euthanasie* (eutanzja), *Frauenfrage* (problematyka kobiet lub emancypacja), *Genetik und Genetechnik* (genetyka

i inżynieria genetyczna), *Organtransplantation* (przeszczepianie organów), *Todesstrafe* (kara śmierci), *Umweltethik* (etyka ochrony środowiska), *Wirtschaftsethik* (etyka życia gospodarczego) i wiele innych, dotyczących bardzo aktualnych problemów życia i ludzkiej moralności.

Owe niezwykle trudne zagadnienia moralne współczesnej ludzkości są przedstawiane w sposób rozważny i możliwie obiektywny. Autorzy tych haseł starają się te problemy przedstawić w oparciu o aktualny stan badań nauk ścisłych, podają oficjalną naukę Kościoła dotyczącą danego zagadnienia, jak również przedstawiają argumenty filozoficzno-teologiczne i historyczne, dając czytelnikowi możliwość wyrobienia osobistego sądu na dany temat. Podejmowanie ewentualnych decyzji zależy już od wolnej woli danego człowieka (czytelnika); ze wskazaniem na osobistą odpowiedzialność i konsekwencje, także religijno-moralne, podejmowanych rozstrzygnięć w odniesieniu do danego problemu. Na podkreślenie zasługuje też zamieszczenie na końcu większości omawianych w *Leksykonie* haseł literatury pomocniczej, co pozwala czytelnikowi na poszerzenie wiadomości z danej dziedziny lub dotyczących danego zagadnienia.

Omawiany *Lexikon* zawiera też szereg haseł, które pozornie mało dotyczą ludzkiej moralności. Są takie hasła, jak np. *Freizeit* (czas wolny), *Humor* (humor), *Inkulturation* (inkulturacja), *Kultur* (kultura), *Migration* (migracja), *Pneumatologie* (pneumatologia), *Revolution* (rewolucja), *Staat* (państwo), *Sport* (sport), *Tierversuche* (doświadczenia na zwierzętach) i inne. Nikły związek wskazanych tu problemów z moralnością jest oczywiście tylko pozorny. Bliższe bowiem zapoznanie się z problematyką moralną ukazuje jak wiele uwarunkowań i okoliczności wpływa na postępowanie każdego człowieka, a więc ma związek z jego moralnością. Dostrzeżenie zaś tych zagadnień przez Autorów *Leksykonu* dowodzi szerokiego i pogłębionego patrzenia przez nich na życie moralne współczesnego człowieka.

W „rozdyskutowanym” współczesnym społeczeństwie istnieje paląca potrzeba ciągłego precyzowania terminów i pojęć. Działanie takie pomaga uzdrawiać stosunki międzyludzkie, zapobiegając licznym i bezskutecznym, a często szkodliwym sporom w zakresie nauk i praktyki życia codziennego. Niezwykle trafnie zauważył ten problem już Franciszek Bacon, który w swoim fundamentalnym dziele pt. *Novum Organum* pisał: „Ze wszystkich (...) idoli najwięcej kłopotu sprawiają idole rynku, które wkradły się do rozumu na skutek związku ze słowami i nazwami. Ludzie bowiem wierzą, że ich własny rozum rządzi słowami, lecz zdarza się także, że słowa swoją siłą odwracają i oddziałują na rozum. (...) Skutkiem tego zdarza się, że wielkie i wspaniałe dysputy uczonych często kończą się sporami o słowa i nazwy, gdy tymczasem rozsądniej byłoby (...) zaczynać od nich i za pomocą definicji spro-

wadzać je na właściwe tory". (Cyt. za: *Słownik Terminologiczny Nauk Moralnych*, dz. cyt., T. 30:1975, s. 369).

Podkreśloną tu potrzebę precyzji myśli i języka odczuwa się przede wszystkim we współczesnych naukach moralnych, traktujących o postępowaniu człowieka jako osoby ludzkiej w różnych układach rzeczywistości. Wśród tych nauk teologia moralna potrzeby takiej doświadcza w sposób szczególny. Z jednej strony bowiem chodzi o wierne tłumaczenie i wyjaśnianie nauczania Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, z drugiej zaś o wypracowanie komunikatywnego języka dla porozumienia się Kościoła w dialogu ze światem z przedstawicielami innych nauk o zachowaniu się człowieka, przy całym respektowaniu zasad pluralizmu ideologicznego. Wiemy bowiem, że problemy moralne są najczęstszym zarzewiem sporów i trudnością w rozwiązywaniu wielu wspólnych spraw. Można żywić uzasadnioną nadzieję, że omawiany tu *Lezikon* spełni ową rolę precyzowania myśli, zarówno w pracy teologów, przedstawicieli innych dyscyplin nauki o człowieku, jak również w odkrywaniu tajemnicy Boga i człowieka. Na zakończenie należy wyrazić życzenie, aby w polskim piśmiennictwie teologiczno-moralnym pojawiło się podobne dzieło, co jest bardzo pożądane w nowej rzeczywistości polskiego Kościoła i społeczeństwa.

Józef Zabiełski